
KÖNYVISMERTETÉS

**Korinek László:
Kriminológia I–II.**

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó,
Budapest, 2010

Nem tudom, Korinek László készül-e még hasonló léptékű munkára, miután kipihente a kétkötetes *Kriminológiát*, de ha a jövőben hátradől, és lepkegyűjtésre adja a fejét, akkor is elmondhatja, hogy hatalmas munkát tett le az asztalra, megkoronázva csaknem negyvenéves pályafutását.

A könyv bemutatóján a szerző túlzásnak tartotta műve tankönyvkénti besorolását, és én is inkább kézikönyvként vagy akár enciklopédiaként ajánlom használni a kriminológia tudományának átfogó ismertetését. A könyv olvasásakor végig érezni a könnyedséget. Korinek nem egy tankönyv korlátaira tekintettel, egyensúlyozgatva az egyes részek között próbált mozgásteret találni, hanem valószínűleg kedvtelésből írta (már ha lehet egyáltalán ilyet állítani egy majd 1500 oldalas kézirat elkészítéséről), az őt kiemelten érdeklő témákra összpontosítva.

Az első kötet az „általános” részt tartalmazza, alaposan körbejárva a tudományág helyzetét, jelentőségét, elméleteit, módszereit, kapcsolatát a modern kriminológia részévé váló társtudományokkal és a büntető igazságszolgáltatással. És itt mindjárt meg is cáfolom az előbb írtakat, a tudománytörténeti rész tananyagként való oktatása ugyanis bizvást számos egyetemista érdeklődését fordítaná a kriminológia felé.

A második kötet nem követi a Btk. különös részének szerkezetét. Nem is követheti, hiszen a kriminológusokat foglalkoztató kérdések kerülnek fókuszba; így a fiatalkori és gyermekkori bűnözés, az erőszak, a vagyon elleni bűnözés, a nemek-család–szexualitás és a bűnözés viszonya, a hatalom kriminológiája, a szervezett bűnözés, a terrorizmus, a közrend elleni bűncselekmények, a közlekedési bűncselekmények és a gondatlan bűnözés kriminológiai problémái, valamint a katonai bűncselekmények. Legvégül pedig a kriminológia jövőjét tárgyalja a szerző.

A *kriminológia helye és szerepe a társadalomban* akár szokásos bevezető is lehetne, valójában „egy kriminológus keservei” címmel kötelező olvasmánnyá tenném újságíróiskolákban, mert előítélet, téves eszmék, demagógia, és esetleges problémafelvetés egyaránt a helyére kerül. Érdemes lenne önállóan is publikálni egy napilapban vagy egy internetes oldalon, hátha néhány olyan emberhez is eljut, akik a sajtóból szerzik információikat a bűnözésről, és már csak egy kellemes rendőrállamban vagy egy félkatonai rendszerben tudják elképzelni testi és lelki nyu-

KÖNYVISMERTETÉS

galmuk elérését. De kiváló lenne egy parlamenti képviselői gyorstalpaló tanfolyam tananyagaként is... Viccet félretéve: sokak hasznára válna az első fejezet, amely egyúttal sikerrel bizonyítja a kriminológia autonómiáját, multi, illetve interdiszciplináris jellegét is.

A *kriminológia* kezdeteinek bemutatásakor Korinek László nem szorítkozik a tizenennyolcadik századi klasszikus iskolára, érdekes adalékokkal szolgál az ókori görög és római szerzők munkáiból, és a katekizmusból. Ezután alapos tudománytörténeti áttekintést ad, párhuzamosan követve az európai és magyar kriminológia fejlődését. Majd kritikus megjegyzésekkel tűzdelve tárja elénk a *modern* kriminológiai elméleteket és iskolákat.

Így elsőként a biológiai és testi-lelki adottságok kutatásának eredményeit, ahol a szerkesztő vagy a nyomda hibájából a járatlan olvasó sajnos könnyen zavarba jöhet, mert az endokrinológiai és biokémiai anomáliákat, valamint a kora gyermekkori agyi károsodást tárgyaló részek címsora olyan, mint az alfejezeté. Csak a tartalomjegyzék ad iránymutatást arra nézve, hogy például az intelligencia vagy a pszichopátia nem a kora gyermekkori agykárosodás témakörébe tartozik. Ha már a hibáknál tartok, az intézményelméleteknél akadtam rá a másik megtévesztő elírásra, csak itt a tartalomjegyzékben szerepel tévesen fenomenológia helyett frenológia.

A szerző a továbbiakban ismerteti a személyiséggel összefüggő elméleteket, a kultúrákonfliktus és a szubkultúrák elméleteit, a neoklasszikus irányzatot, a társadalmi struktúrával összefüggő elméleteket, a többfaktor-megközelítést, valamint az új társadalomvédelem elképzelést és a kulturális kriminológiát.

A magyar pozitivisták és közvetítő iskola bemutatását a huszadik és huszonegyedik századi új nézőpont követi, amelyben – a kriminalstatisztika nyilvános adatainak hála – előtérbe került a szociológiai szemlélet. Ezeknek a tudományos vizsgálatoknak volt egyik központja az idén ötvenéves Országos Kriminológiai Intézet (korábban OKKRI). A tudományos vitáknak teret adó Magyar Kriminológiai Társaság 1983-ban jött létre, az Országos Büntemegelőzési Tanács pedig 1995-ben. Nagyon lassú folyamat tanúi lehettünk, de ahogy a szerző is kiemeli, soha nem volt jögről kívüli állapot, a büntetőjog mindenkor építhetett a gazdag múltra, és a jogelvetek kimunkálása terén az Alkotmánybíróság szerepe is meghatározó. Az elmélet, a tudomány pozitív történései mellett számos probléma vár megoldásra a magyar kriminológiában. Korinek szerint a statisztikai adatlapok tökélyre fejlesztése mellett is reménytelen az okság rekonstrukciója. A megszokott statisztikai módszer alkalmatlan, torzító hatású, ráadásul a népszerűségért mindent bevető politikusok kezében manipulatív fegyverré vált. Szereptévesztéshez vezet a bűnüldöző hatóságok tagjainak kriminológussá képzése. A büntemelőzés nemzeti stratégiája nyilvánvalóvá tette, hogy a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás eszközei nem

KÖNYVISMERTETÉS

alkalmasak a bűnmegelőzésre. Hiányolja a rendszert demilitarizálását, mivel szintemmi nyoma a civil közigazgatáshoz való visszatérésnek.

A tudományos alapvetés és a történeti rész után a *kutatási módszerek*be enged betekintést. A kriminológiai kutatás folyamatát ábrával teszi érzékletessé.

Majd a téma szakavatott művelőjeként a *latencia*, illetve a *bűnözéstől való félelem* vizsgálatának eredményeivel ismerteti meg. A *tömegtájékoztató* torzító hatásának és interakciós következményeinek elemzése, az erőszakábrázolás elméleti modelljei, valamint Korinek meghatározó alapkutatásainak feldolgozása mellett az új, külföldi vizsgálatokat és társadalmi jelenségeket is bemutatja.

A tudományág kialakulásában úttörő szerepet játszó Mendelsohn munkásságának és az áldozatlan történetének, alapproblémáinak leírása vezeti be az olvasót a *viktológia* rejtelmeibe. Megismerjük az áldozattípusokat, az áldozat nélküli deliktumokat, az áldozatok viszonyulását, szerepét, közrehatását a bűncselekmény létrejöttében, továbbá a sértett helyzetét a büntetőeljárásban. A szerző a szubjektív biztonság egyes összetevői közül az irracionális félelem leépítését tartja szükségesnek. Emellett említést tesz hazánkban az utóbbi időben megjelent mozgalmakról, amelyek a közbiztonsági célon túlmenően agresszívan védekeznek, és politikai kapcsolódást is mutatnak.

A sokáig önálló úton fejlődő *pönológia* kriminológiával való együtt lélegzése a kutatások és az elmélet hatására mára evidens. Erre tekintettel ismerteti a bűn és a büntetés fogalmát, okát, céljait. A legváltozatosabb, egymást látszólag kizáró, valójában sokszor átfedő tanokat Kanttól Braithwaite-ig, sőt a három dobás szerencsétlen gyakorlatáig. A magyar tudományos gondolkodás számára is fontos probléma a büntetés tana, amelyet 1839-től tekint át napjainkig, figyelemmel a büntetőhatalom hatásaira és a halálbüntetés, illetve az abolíció körüli vitára. Külön figyelmet kapott a szabadságvesztés túlsúlya, az alternatív szankciók köréből az önkéntes vállalás hiánya. Az elkövetők élete szabadulásuk után ugyancsak fontos, hiszen kutatások igazolták az előítéletek csökkentésének valódi lehetőségét. Végül bemutatja a küszöbönálló büntetőjogi reform egyes elemeit (tevékeny megbánás, új közösségi munka magatartási szabály, intenzív pártfogó felügyelet, a tényleges szabadságelvonás csökkentése, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés eltörlése, a közügyektől eltiltás új szabályai).

A bűncselekmények megelőzése terén az elméleti alapok és problémák ismertetése után a rendőrség szerepét, feladatait, hatáskörét, a prevenció kereteit, irányítását vizsgálja. Ezen belül kiemelten foglalkozik az ASBO-val (Angliában és Walesben a tizedik életévüket betöltő gyerekek antiszociálisnak ítélt magatartását szabályozó utasítás intézménye), amely egy Európában teljesen idegen, erősen punítv rendszer a zéró tolerancia alapján. Ezzel rokonságot mutató megoldásként

KÖNYVISMERTETÉS

említi az Észak-Rajna–Vesztfáliában kidolgozott „megelőző küzdelmet”, amelyben aggyályosan mosódik össze represszió és prevenció. Ugyancsak figyelmet érdemelnek a térfelügyelés „privacyt” feláldozó gyakorlatáról írtak, amelyből egyértelműen kiderül, hogy megelőző hatása elenyésző, csak a jól megválasztott helyszín és módszer hozhat némi eredményt. Korinek sokkal hasznosabbnak tartja a rendőrség munkájának bűnügyileg fertőzött területekre összpontosítását.

A *büntető igazságszolgáltatás rendszeréről* szóló rész teszi ki az első kötet utolsó harmadát. Korinek a Farkas-féle rendszerelmélet felhasználásával vezeti be a büntetőpolitika értékelését, a kriminálpolitika nemzetközi meghatározottságát, szimbolikus szerepét, biztonságpolitikai összefüggéseit, a rizikótársadalmat, a büntetőjog szerepét és viszonyát a szabálysértési szabályozáshoz. A kriminálpolitika jövőbeni alakulását illetően úgy látja, a szimbolikus funkció kerül előtérbe. A politikusok sokszor hivatkoznak a külföldi tapasztalatokra, de különösen az amerikai minták átvételénél nem árt az óvatosság, mert az eltérő társadalmi környezetben alkalmazatlan próbálkozások lesznek a jónak tűnő megoldások. A szerző szerint csökkenteni kell a pártszempontok által uralt tényezők szerepét a kriminálpolitikában, és helyettük a lakosság biztonságérzetét kell mérni az elégedettségén, a bűnözés alakulásán és a fogvatartottak számán túl.

Ez után részletesen áttekinti kriminológiai szempontból a büntető igazságszolgáltatás egyes szereplőinek történetét, társadalmi szerepét és rendeltetését. A *rendőrség* kapcsán tett legfontosabb megállapításai szerint továbbra is probléma, hogy a rendőrséget kivették a civil közigazgatásból, sőt az egész jogrendszerből, pedig a katonai jelleggel szemben a polgári élet megőrzése lenne a cél. A rendőrségen belüli előítéletesség visszaszorítására az erősebb civil kontrollt javasolja. Ismerteti a rendőrségi típusokat, továbbá a közbiztonság megteremtésében részt vevő, rendőrségen kívüli szervezeteket.

Az *ügyészség* tekintetében a diszkrecionális jogokról és a vádalkuról szóló gondolatait elemem ki. A diszkrecionális jogok szükségszerűek, de csak alkotmányos szempontok szerint. Az ügyészi visszaélések problémájának megoldására etikai kódexeket kell alkotni, és ki kell szélesíteni a szervezet ellenőrzését. A vádalku két igazságszolgáltatást teremt egymás mellett, ez viszonylagossá teszi a bűncselekmények büntetéssel fenyegetettségét. Nincs kontroll felette, és kérdéses, hogy büntethető-e valaki azért, mert ragaszkodik eljárási jogaihoz. Jár-e kevesebb büntetés azért, mert az igazságszolgáltatásnak munkát takarít meg? Korinek állásfoglalása szerint nem fogadható el olyan könnyítés, amely az alkotmányos jogok csökkenésével jár. A tárgyalásról lemondás intézményét is erősebb kontroll alatt tartaná.

A *bíróság* a kriminológia szemszögéből több oldalról is jelentős. Egyrészt a közhatalom rendszerében ellenőrző és ellensúlyozó szerepe van a rendőrséggel

KÖNYVISMERTETÉS

és az ügyészséggel szemben, másrészt fontos definíciós hatalom. A bírói jogalkotás és az elhúzódo eljárások problematikája mellett a nyilvánossággal, a társadalommal való viszonyát is elemzi a szerző. Meglátása szerint nagyobb hangsúlyt kell helyezni az információterjesztésre, fel kell oldani a kommunikációs zavart a rendőrség–ügyészség–bíróóság viszonylatában. Ellentmondásosak a Be. nyilvánosságot szabályozó rendelkezései, és vitatott az ítéletek megítélése is. Megelőző hatás csak akkor várható, ha az „emberek értik és elfogadják a döntéseket”. Közölni kell az ítéleteket, és ehhez nem elég a nyilvános tárgyalás, az élő közvetítés viszont erős túlzás lenne. A kettő közötti jó megoldásként a bírák sajtótájékoztatóját ajánlja, amelyen módjukban állna elmagyarázni az ítéleteket.

A fejezet végén elemzi a *védelem*, a *büntetés-végrehajtás* és a *pártfogó felügyelet* lehetőségeit, körülményeit, és szerepét.

A második kötet a kriminológia tudományának különös részét öleli fel. Ezen belül is elsőként a *gyermekkori és fiatalkori bűnözés* szabályozásának történetét ismerteti, és értékeli a kriminálpolitikai törekvéseket. Kiemelt szerepet szán a családnak, a közoktatásnak, a lakóhelyi közösségnek és a médiának is. Megismerteti a témát szabályozó nemzetközi, illetve hazai egyezményekkel, kezdeményezésekkel és programokkal (például Daphne–III., Cselekvő ifjúság, Urbact, DARE, DADA), és a bíróságok, javítóintézetek, pártfogók szerepével. Számos adattal jellemzi a fiatalok bűnözésének elterjedtségét, majd áldozattá válásuk körülményeit is. Az okság kérdéseit kapcsán említi a biológiai (genetikai), a pszichikai faktorok és magatartászavarok, a család, a korosztályi csoport és a lakókörnyezet szerepét, majd bemutatja a fiatalok bűnözésének kezelési módszereit. A téma egyik legizgalmasabb kérdése a felelősségi küszöb, amelynek lejjebbvitele Magyarországon is régóta napirenden van. Korinek véleménye szerint nem a korhatárt kell leszállítani, hanem a legnagyobb figyelmet kell összpontosítani a gyermekbűnözésre, és a valóban hatékony eszközöket kell idejében és következetesen bevetni.

A kriminológiai erőszak-fogalom alapos tárgyalása után harminc év erőszakos és garázda bűncselekményeinek hazai alakulását mutatja be táblázatokban, és számos OKRI-kutatást ismerteti a családon belüli erőszak témakörében. Az erőszakos bűnözés okságának, azon belül az ok nélküli bűncselekmények problémájának, az agresszióval kapcsolatos elméleteknek, az alkohol szerepének és a média hatásának is kellő figyelmet szentel. A bandaerőszak, a zavargások, a csoportos és tömeges erőszak mellett napjaink különösen aktuális gyűlöleterőszakáról is melyreható elemzést készít.

A *vagyon elleni bűnözésre* szintén igaz, hogy a kriminológiai nézőpont nem igazodik a Btk.-hoz, így a szerző sem. A vagyon elleni bűnözés megnyilvánulási módjai (például lakásmaffia, személyazonosság-lopások, bérrabság stb.) és alaku-

lásának bemutatása után az oksági magyarázatokat vizsgálja (erőszakos, konszenzusos és megtévesztő magatartások, megélhetési bűnözés). Kitér a bagatell-cselekmények problémáira is (közigazgatási hatáskörben való elbírálás vs. kihágás, azaz büntetőügy – a magyar szabályozás szigorában és jogi garanciáiban az utóbbi). Végül a vagyron elleni cselekmények különös fajtája, a gazdasági kriminalitás elemzése is megtörténik, így a jogi személyek büntetőjogi felelősségének kérdése, valamint a speciális szankciók alkalmazása.

A *nemi erkölcs elleni bűncselekmények* kriminológiája a szexuális bűncselekmények mellett a nemek és a család, valamint a bűnözés kapcsolatát, továbbá a normális és abnormális magatartásokat kutatja. A tudomány azokra a kérdésekre keresi a választ, hol van a határa az állam vizsgálatainak az emberek intimszférájában, és képes-e a közhatalom a magánélet ellenőrzésére. A latencia hihetetlenül magas arányú ebben a körben, ezért csak a kézre került és együttműködő tetteseket lehet tanulmányozni. A tolatkodó viselkedésmókok (zaklatás, stalking) vizsgálata is próbátétel elé állítja a kutatókat. Az elmúlt évtizedben e bűncselekmények közül kiemelkedően növekedett meg a tiltott pornográf felvétellel való visszaélés eseteinek száma. Ez a külföldi adatokkal egybecsengő tendencia vezetett el a gyermekpornográfia nemzetközileg intézményesített zéró toleranciájához. Emellett szükség van a megelőzésre, a konfliktuskezelés módszereinek megismertetésére, a nyílt társadalmi párbeszédre, mert a legtöbb nemi erkölcs elleni bűncselekmény szereplői nem vadidegenek, és éppen a súlyos események maradnak leginkább titokban.

A *hatalom* kriminológiája a politikai hatalommal összefüggő bűncselekményeket vizsgálja. Idetartoznak az állam elleni bűncselekmények, ezek azonban nem sok munkát adnak a magyar kutatóknak, a szakirodalom is szegényes, minthogy az eset-szám nulla. Élőbb terület a polgári engedetlenség, a hatóságok túlkapásai, a tömegdemonstrációkkal kapcsolatos rendőri magatartás, a kényszervallatás, kínzás, tortúra. Utóbbi is bizonyítottan jelen van hazánkban, még ha a statisztika nem tartalmazza is. Az oksági elemzés origója a régóta kutatott parancs és engedelmeség problémája. A hivatali bűncselekmények széles köre tartkítja a hatalom kriminológiáját. Korinek a korrupció mellett a fehérgalléros bűnözést is ismertet. A korrupció elleni küzdelem kiindulópontja lehet az elhibázott jogszabályok kiigazítása, a viselkedési minták befolyásolása, a rendőrségi etikai kódex megalkotása, az aktív fél leleplezésében való érdekelttség megteremtése, a gazdaság fejlesztése...

A *szervezeti és szervezett bűnözés* elhatárolása, meghatározása, elterjedtségének mértéke után a nemzetközi kriminalitás elleni harc legfontosabb ismérveit, szervezeti megoldásait, intézményeit ismerjük meg. Korinek László kritikát fogalmaz meg azon nézetek képviselőivel szemben, akik drámai nagyságú, egyben megfoghatatlan és kezelhetetlen veszélyről beszélnek, vagy a bűnüldözés érdekében új magatar-

KÖNYVISMERTETÉS

tásokat kriminalizálnak, vagy rendőriesítik a büntetőjogot, vagy éppen a különleges eszközöket alkalmazzák más elkövetői körök esetén is. Részletesen elemzi a kábítószerek-kereskedelmet, a pénzmosást, az embercsempészetet, az emberkereskedelmet, a fegyverkereskedelmet és a prostitúció szervezését. E bűncselekmények tekintetében a megszokottól eltérő eszközök bevetése szükséges, ennek kapcsán azonban gondoskodni kell a visszaélések lehetőségének minimalizálásáról.

A *terrorizmus* fogalmának meghatározását fajtáinak, megjelenési formáinak ismertetése követi. A szerző értékeli a média szerepét, a terrorista cselekmények társadalmi hatását. Bemutatja a terrorista személyiséget, a terroristák és az állam csapdáját, valamint a terrorizmus anyagi forrásait. A terrorizmus elleni harcban még mindig nem dől el, hogy a büntetőjog eszközei vagy a háború lesz-e alkalmasabb, de Korinek természetesen a jog mellett teszi le a garast.

A *közrend elleni bűncselekmények* bonyolult fogalmát rendezi a szerző, majd részletekbe menően elemzi a közveszély okozását, a garázdaságot, a közösség elleni izgatást, a kábítószerekkel kapcsolatos bűnözést és a fogyasztói magatartás pönalizálásának dilemmáját.

A *közlekedési bűncselekmények* és az azokkal szoros összefüggésben lévő *gondatlan bűnözés* problematikáját fejti ki az utolsó előtti, különös részi témakörben. A magyar közlekedési morál ismeretében és a biztonság középpontba kerülése kapcsán nagyon fontos adalékokkal szolgál a közlekedési balesetekről. A kriminológus érdeklődése főként azért fordul a téma felé, mert az elkövető szándéka, bűnösségének foka fordítottan arányos a társadalmat érő kárral. Az okság itt valóban bonyolult, ezért nehéz a megelőzés. A gondatlan bűnözés természetesen nem kizárólagosan kötődik a közlekedési deliktumokhoz, de összekapcsolódásuk nyilvánvaló. Az elkövető tudatának kriminológiai vizsgálata a magyarázó elméletek ellenőrzése és alkalmazása miatt lényeges, nem beszélve a büntetőpolitika befolyásoló szándékáról. A megelőzésnek az objektív gondossági kötelezettség teljesítésére kell koncentrálnia.

A *katonai bűncselekmények* témaköre zárja a különös részt, ez nem véletlen, ha figyelembe vesszük, hogy a kriminológiai kutatások elenyésző része összpontosít erre a speciális bűncselekményfajtára. Kérdéses, hogy a rendvédelmi munkára érdemes-e kiterjeszteni a katonai igazságszolgáltatási rendszert, vagy éppen ellenkező folyamat indokolt. Kriminológiai szempontból pedig azt kell elemezni, hogy milyen a viszony az alkotmányos alaprendtől eltérő magatartások és a bűnös magatartást érintő tételek között, illetve melyek az intézkedések várható hatásai. A fegyveres szervezetek belső kultúrája vajon a devianciát erősíti, vagy gátolja? Mivel nem fedezhető fel eltérő okság a katonai bűncselekmények körében, a szerző számára nem egyértelmű az alrendszer egységen belüli különállása.

KÖNYVISMERTETÉS

Korinek László zárógondolataiban a *kriminológia jövőjéről*, lehetséges fejlődési irányairól elmélkedik. A kriminológia visszavonulását prognosztizáló felfogásokkal ellentétben a fennmaradás, a fejlődés és a társtudományokhoz való közeledés híve, miközben leszögezi a kutatások fejlesztésének szükségességét. Meglátása szerint az összehasonlító és komplex kutatások száma növekedni fog, és várható a kritikai, a kulturális, az összehasonlító, a történeti és a biokriminológia térnyerése. Ahhoz pedig, hogy a kriminológia tudománya tényleg hathasson a jogalkotásra, bűnüldözésre, igazságszolgáltatásra, az kell, hogy a kutatók nyissanak a társadalom irányába.

Nincsenek illúzióim, az emberek nem fognak sorban állni a könyvesboltban, hogy egy kriminológiai kézikönyv – ráadásul két – vaskos kötetét magukénak tudhassák, de remélem, hogy nem csak a szűk szakma fogja haszonnal olvasni Korinek László tudományos igényeket kielégítő, átfogó és módszeres munkáját. A kiadóra hárul a nemes feladat, hogy a köztudatba bevezetve eljuttassa egyetemisták, újságírók, politikusok és jogászok kezébe, mert épülésükre szolgál.

Készítette: Utasi Judit